

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
II/4, (2019 Kış), ss. 243-246.

Geliş Tarihi: 28 Aralık 2018

Kabul Tarihi: 31 Ocak 2019

Kitap Tanıtımı

Book Review

Kemal Arı, *Manoli'nin Gözyaşları*, Kitapana Yayınları, İzmir, 2018, 360 sayfa, ISBN: 9786059515528.

Şavgu AYDIN*

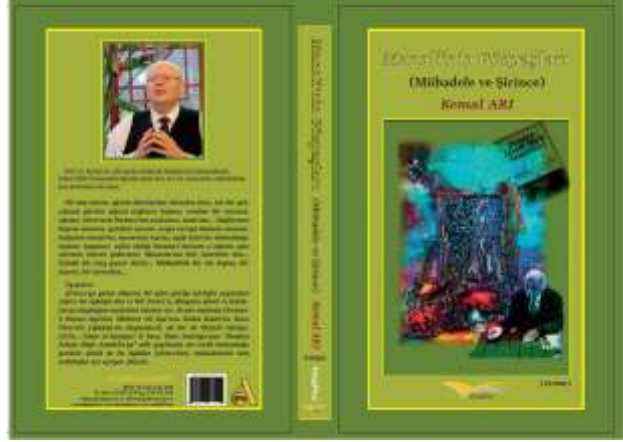
Ege'nin iki yakasına yayılmış yazgının öyküsünü anlatmak için, dev bir yüreğin tuttuğu vicdanlı ve aynı derecede akli selim bir kaleme ve iki yakanın arasındaki deniz kadar çok mürekkebe ihtiyaç vardır. Bugüne kadar niceleri anlatılmış, yazılmış olsa da yenileri için çok malzeme bulunur bu topraklarda... Biz biliriz ki; Ege'de nereye gidilirse gidilsin, tüm yollar, patikalar, ister kentlerde ister köylerde, hatta dağ başlarında bile mühacirlikten, mübadillikten kalmış izleri karşımıza çıkarır...

Bu izlerin ağırlığı altında ezilmeden, tozu üflenen acıları kanatmadan, yaşananları anlamak ve anlatmak zorlu bir görev olarak aydınlarımızın, akademisyenlerimizin, sanatçılarımızın, yazarlarımızın karşısında durmaktadır. Bu bir gönül borcudur aynı zamanda... Bizi biz yapan geçmiş unutulmasın, acıların yenileri yaşanmasın diye... Çünkü her ailenin bir kolu muhacirdir, mübadildir, çünkü her kapıyı çalmıştır bu topraklarda savaşlar...

Tarihçi, akademisyen kimliğiyle Büyük Mübadele üzerine yetkin çalışmalara imza atmış olan, bu alanın fırtınalı deryası içinde bir deniz feneri gibi işlev üstlenen, yol gösteren Prof. Dr. Kemal Arı, mübadele çalışmaları esnasında biriktirdiği hikayeleri, duyguları, tanıklıkları, son eserinde roman olarak kaleme almış.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, savguaydin@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3636-6517

Bu romanda; mübadele coğrafyasının en güzel köylerinden biri olan ünlü Şirince'nin turistik örtüsünün altında yatan tarih ve yine bir başka ünlü romanın kahramanı olan Manoli, yeniden ete kemiğe bürünerek çıkıyor karşımıza. Dido Sotiriyu'nun "Benden Selam Söyle Anadolu'ya" romanında bizlere tanıttığı Manoli Aksiyotis, bu kez Anadolu'dan ses veriyor kendi geçmişine ve Ege'nin iki yakasına.

Birinci bölümde, yaylı bir at arabasından görkemli bir girişle Şirince'ye dönen yaşlı Manoli ile birlikte okuyucular da 1971'in yoksul Şirince'sine dönüyor. Manoli'nin gözleriyle ağaçları, çiçekleri, evleri, dereleri dağları görüyor, kolları ve yürekteki tortularıyla hisleri paylaşıyor okuyan... Homeros'tan beri güçlü bir anlatı geleneğinin coğrafyası olan bu topraklar, bu köklü birikimin yeni bir katmanı olarak romanın aslında en önemli karakterlerinden birisidir. Hatta romanın baş karakteri Şirince demek yanlış olmaz...

Homeros'tan Yaşar Kemal'lere uzanan Anadolu'nun köklü destansı anlatı geleneğine, yeni, nitelikli bir halka ekleniyor Kemal Arı'nın kalemi ile... Yazar coşkun anlatısını, zengin betimlemelerle süslüyor. Bu betimlemeler Şirince için bir rehber gibi; bugün bile dur köy meydanında, başla her hangi bir yerden Kemal Arı'nın Şirince betimlemelerini okumaya ve kaldır kafanı, gör karşında... Her şey öylesi canlı ve yaşamın bir parçası hala... Tıpkı mübadelenin kendisi gibi...

Manoli kendi doğduğu, büyüdüğü, köklerinin olduğu toprağı gözleriyle değil yüreğiyle tararken, toprakta ona yeniden kucak açıyor, yeni filizler veriyor zihnine ve yüreğine... Böylece bu toprakların Manoli'yi ve daha nicelerini bağrından nasıl çıkardığını da anlıyoruz. Yazar, bilge ozanların anlatı geleneğiyle kurduğu dil ve duygu birliği ile sadece bir kişinin değil bir coğrafyanın ve uzun bir geçmişin parçası olarak geleceğe akan birikimin kadim öyküsünden bir kesit sunduğunun farkında...

"Bambaşka bir şey görürsün, o gördüğün şey, onun belleğinde büyük bir çağrışım yapsın; bu çağrışımın değişik imgeler oluştursun; sonra farkına varsın

ki o imgeler kendisinin iç dünyasında derin izler bırakmıştır. Yani bir şeyler bir takım boşlukları doldurup tamamlasın; tamamlanan şeyler de onun kendi belleğinde ve ruh dünyasında oluşan kopuklukların karşılığı olsun! Bir şeyler gelsin, eksik kalan bir şeyin yanına konsun ve onu tamamlasın! (...) Bir noktadan başlarsın, onca uğraşır, yollar aşarsın; sonunda bakarsın ki geldiğin yer, başladığın yerdir."

Başladığı yere dönen Manoli'ni, kendi bırakıp gittiği Şirince'yi bulamaz elbette karşısında. "Mübadele öncesi varlık, mübadele sonrası yoksulluktu"(r) Şirince'de. "... posası çıkmış, yoksulluğun pençesine düşmüş, sanki büyük bir yıkımın içinden sıyrılmış..."tır. "Eski görkemli kentsel varlığın adı Çirkinceydi, şimdi yıkık dökük, yoksulluğun elinde çırpınanın adı da Şirince..."

Manoli'nin köye gelişyle dahil olduğumuz roman, ikinci bölümde bir adım geriye ışık tutuyor. Muhtar İnce Mehmet Aga'yı tanıyor, onun ailesinin hikayesine dahil oluyoruz. Şirince'nin Efendisi'ne gelen mektubu, muhtara vermişlerdir. Bu mektubu çözen İnce Mehmet Aga; "insanoğlunun dünyası harman yeri gibidir; sam yelleri de eser, dert yelleri de" diyerek kendi ailesinin mübadele yolcuğunu, mektubun etkisiyle bir kez daha anımsar, adeta yeniden yaşar. Dert rüzgarının yelkeniyle ilerleyen bu öykü, romanın en uzun ve en etkileyici bölümünü oluşturmaktadır.

Manoli'nin Şirince'den kaçtığı günler, İnce Mehmet'in babası Çil Ahmet'in, hasta dedesi Koca Tahir'in ve büyükannesi Koca Nine'nin de Selanik'ten Anadolu'ya geçmeyi bekledikleri günlerle örtüşür. Bir rüya motifi içinde yolları bile kesişir. Boşuna demedik en başta; Ege'de bütün yollar göçe çıkar, mübadelede kesişir diye...

Romanın ilerleyen bölümünde Muhtar, Atina'dan gelen mektubu gerçek muhatabına; yani Manoli'nin ailesinden kalan malların verildiği Mehmet Ali Ağa'ya ulaştırır. Mehmet Ali Ağa'nın oğlu Erdem, büyüklerin de telkinleri neticesinde, cevap yazar Atina'ya. Böylece Manoli ile Erdem arasında başlayan mektuplar, Manoli'yi Şirince yeniden

döndüren ortamın nasıl hazırlandığını gösterir bize. Romanın kurgusu, bir ayağı bugünde, bir ayağı geçmişte ilerler. Biri diğerini besler, örerilmek ilmek.

Tarafları, inançları, beklentileri, geçimleri farklı bu insanların yazgıları ortaktır aslında. "... tek yanlı sanırdık hep hasret denilen eve konulmayacak, mübadele denilen derdi" diyen insanların evleri mübadelede değişmiş, hasreti yanlarından eksik olmamış ve bir birlerine de samimiyetle kapılarını açmışlardır. Çünkü en iyi onlar anlamaktadır birbirlerini.

Doğduğu köye geri dönen Manoli, tüm Şirinceliler'i yeniden mübadele günerine taşımıştır. Kendisi gibi değişen yaşlanan Şirince'de annesinin, babasının, kız kardeşinin izlerini, kah yüreğine kah toprağa gömdüğü anılarla yeniden canlandırmak istemiştir. Roman içerisinde pek çok kişiyle birlikte Dıramalı Hasan'ı da tanırız. Mübadelenin Manoli ile birlikte canlı tanıklarındandır. Bir bilgi misyonuyla onu olayların içinde görürüz. Bu bilgelik taşkınlıkları, öfkeleri yaptırır ve olay örgüsünün doğrular üzerine kurulmasında önemli bir rol üstlenir.

Yaşlı ve hasta Manoli'yi ata bindirerek köyü gezdiren, bağ evine götüren, yalnız bırakmayan Şirinceliler, savaşların yıkımı altında kalan, yetmeyip definecilerin talan ettiği hayatlarına hep umutlara sarılarak devam etmişlerdir. Manoli'nin umudu da Şirince'ye dönmektir. Bu onu hayatta tutmuştur: "Şirince'ye eğer bu yönden bakarsa, onun kendi yaşam çizgisiyle kesişen ortak yazgısı olduğunu görüyordu. Kendi içi de paramparçaydı, derme çatma, yıkık döküktü, tıpkı Şirince gibi. Gene de yazgılarının benzemesini istemezdi; bir umut olmasını istiyordu Şirince'nin kendisi için. Yoksa insan nefes alamazdı böyle bir yazgı karşısında." İçten içe eksilmeyen umutların öyküsüdür bu roman. Yoksa "her kopuş aslında tür ölümdür. Ve ölümlerin içinden çıka çıka başka bir ölüme koşmaktadır insan."

Tüm zorluklara ve yaşanan büyük acılara rağmen nefes almaya devam eden insanların dünyasına bizi ortak eden Kemal Arı, görkemli başlattığı romanını; anlattığı coğrafya gibi bereketli, coşkun, renkli, zengin kelimelerine tezat bir şekilde, mütevazı sayılacak bir son ile bitiriyor. Anakronizmden uzak, realiteden kopmayan bu roman için vurucu, akılda kalıcı, etkileyici bir sona ihtiyaç olmamasını anlamak zor değil aslında: "Ölçüler değişince değerler de değişir" diyen bilgelikten süzülen, değişmeyen tek şey hayatın kendisi, tüm insanlıkta karşılığını bulan ortak mirastır. Herşey, halen yaşamımızın bir parçası olarak varlığına devam ediyor ve asıl unutulmaması gereken ise bu diyor bize yazar.